

Ortadoğu Politikası Doğrultusunda Türkiye ve Katar İlişkileri: Ekonomik ve Ticari Temaslar

Turkey and Qatar Relations in the Middle East Policy Directions: Economic and Commercial Contacts

Bilal KAYAOĞLU

Arş. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,
İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
bkayaoglu@erzincan.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2785-479X>

Makale Başvuru Tarihi: 07.08.2020

Makale Kabul Tarihi: 11.09.2020

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Türkiye,

Katar,

Ekonomik ve
Diplomatik
İlişkiler,

Ortadoğu, hem üç dinin doğup geliştirdiği ve dünyaya yayıldığı yer olması hem de yeraltı kaynakları bakımından zengin rezervlere sahip olması bakımından gelişmiş ekonomilerin gözlerinin üzerinde olduğu bir bölgedir. Dünya genelinde açıklanan veriler ışığında bu bölge, enerjinin merkez üssü olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden de bu coğrafyaya sahip olamayan gelişmiş ülkeler, kaynakları sömürme hususunda çok acımasız davranmaktadırlar. Bunu yapamayan bazı ülkeler ise bölge ülkeleriyle ikili ya da çoklu ilişkilerini iyi tutmaya çalışmaktadırlar. Osmanlı'nın hüküm sürdüğü bu topraklarda sonradan kurulan devletlerden ikisinin yani Türkiye ve Katar'ın ilişkilerinin sömürü ve çıkar odaklı olmadığı şimdilik kabul görmektedir. Dünyanın en hareketli coğrafyalarından birinde var olan Ortadoğu'da bulunan Türkiye Cumhuriyeti ve Katar Emirliği'nin ilişkilerinin tarihi süreçleri ve ikili ilişkilerin güncel durumlarının incelendiği bu araştırma da ayrıca iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari temasların yanı sıra diplomatik ilişkilerin durumu da incelenmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Keywords:

Turkey,

Qatar,

Economic and
Diplomatic
Relations,

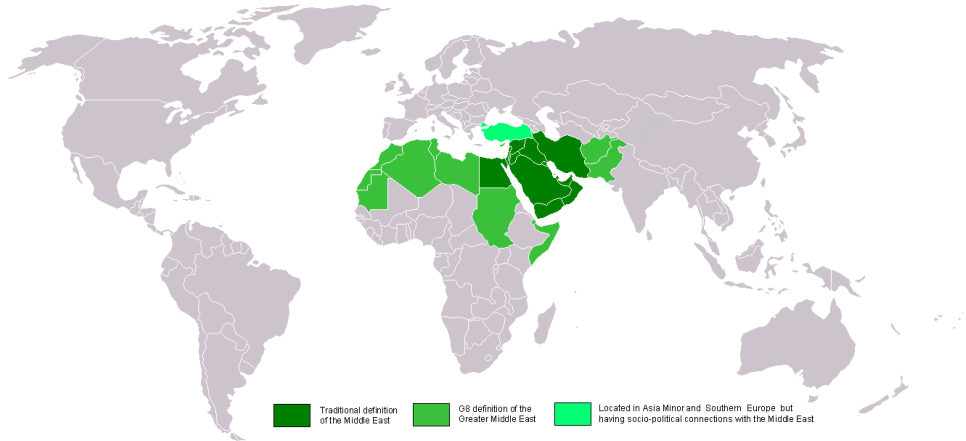
The Middle East is a region where developed economies are in the eyes, as it is the place where three religions were born and developed and spread to the world, and it has reserves rich in underground resources. In the light of the data announced worldwide, this region is defined as the epicenter of energy. Therefore, developed countries, which cannot have this geography, are very cruel about exploiting resources. Some countries that cannot do this try to keep their bilateral or multiple relations well with the countries in the region. In these territories ruled by the Ottomans subsequently, it is accepted for now that the relations of two of the later established states, namely Turkey and Qatar, are not exploitation and interest-oriented. The world's existing mobile geography in one of the Republic of Turkey in the Middle East and the status of this research also economic and commercial contacts as well as diplomatic relations between the two countries that examined the current status of the historical process and bilateral relations between Qatar Emirate relations were also studied.

1. GİRİŞ

Ortadoğu'nun önemli ülkelerinden biri olan Türkiye'nin dış politikasında bu bölgenin yeri daima planlamalarda göz önünde tutulmaktadır. Çok fazla hareketli olan bölgede Afganistan, Bahreyn, B.A.E (Birleşik Arap Emirlikleri), Irak, İran, Filistin, İsrail, Katar, Kuveyt, Lübnan, Mısır, Suudi Arabistan, Suriye, Türkiye, Umman, Ürdün, Yemen bulunmakta ve görüldüğü gibi de büyük çoğunluğu Müslüman olan devletlerden oluşmaktadır. Adı geçen ülkeler üzerinden haritaya bakıldığında “Doğu Akdeniz, Kızıldeniz, Umman Denizi-Basra Körfezi, Hazar Denizi ve Karadeniz” olmak üzere beş adet deniz bu bölgenin kıyılarını oluşturmaktadır. Etrafının denizlerle çevrili olmasının sayesinde de jeopolitik önemin yanı sıra hem eko-stratejik hem de jeo-stratejik özelliklere sahip olarak bölgenin özelliklerine dikkat çekmektedir.

Ortadoğu'nun iç dinamikleri hem çok ciddi zıtlıkları, hem de çok büyük avantajları ve tehditleri içermektedir. Bu zıtlık, avantaj ve tehditlerin etkin bir şekilde bölge ülkeleri tarafından yönetilmesi gerçekleştirilirse yaşadığımız yüzyıla damgasını vurabilecek ve güç merkezi olabilecek bir coğrafyadır. Ayrıca “Orantılı risk, karşılıklı bağımlılık” prensibi üzerine kurulu dış politikadan vazgeçilip daha aktif işbirliklerinin ve projelerin hayata geçirilmeye çalışıldığı bir coğrafya konumuna da gelmektedir. Bu coğrafyada yükselen bir değer olan Türkiye ve ekonomik olarak ciddi potansiyeli olan Katar birlikte hareket etmeye ya da birlikte projeler hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bu açıdan konuya hassas bir şekilde yaklaşmanın öncülüğünü yapan Türkiye Cumhuriyeti'nin Katar devleti ile olan ikili ittifakları ve bu iki ülkenin diğer ülkelerle olan ilişkilerdeki hareketlerinin durumunun incelendiği bu çalışmada, Ortadoğu'ya ait hareketli dönemden bahsetmeye de çalışılmaktadır.

Harita 1. Ortadoğu'nun Sınırları

Kaynak: <https://www.diplomatikstrateji.com/ortadogu-da-ulkeler-analizi/>

2. ORTADOĞU ÜLKELERİNDE DURUM

İslamiyet, Hıristiyanlık ve Musevilik bu bölgede doğmuş ve buradan dünyaya yayılarak evrensel hale gelmiştir. Coğrafyanın içeriğinde yer alan “Mısır, Filistin ve Hicaz” bu inançlara mensup kişiler için kutsal olarak ziyaret edilen yerler arasında yer alırken aynı zamanda pek çok oluşumun da hedefi haline gelmiştir. Müslümanlar için “Mekke, Medine, Kudüs, Urfa, Bağdat, Necef, Kum, Kahire”; Hıristiyanlar için “Kudüs, Bethlehem, Nazareth, Galilee, Tabar dağı, Jericho, Nablus, Qubaibah, Azariyyah, Carmel Dağı, Ein Kerem, Efes” ve Yahudiler için de “Kudüs, Ağlama Duvarı, Süleyman Mabedi, Sion Dağı, Bethlehem, Carmel Dağı, Safad, Meiron ve Tiberias” gibi yerler bölgede her zaman hareketli süreçlere ev sahipliği yapmıştır (Dursun, 2005:312-313).

Afganistan ve İran'ın haricinde diğer bölge devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının ardından oluşmuş ve kendi bağımsızlıklarını ilan etmiş ülkeler olarak bölgede yer almaktadırlar. Bu bölgenin genel bir özelliği olan yeraltı kaynakları bakımından zenginlik Ortadoğu'nun jeopolitik önemini oluşturmaktadır. Bu yeraltı zenginlikleri maalesef bu bölgedeki ülkelerin sürekli hareketli günler yaşamasının da sebebini oluşturmaktadır. Nitekim Afganistan, Irak, Suriye, Yemen (Yıldırım, 2018) ve Filistin'de savaş (işgal) devam etmekte bu yüzden de bu ülkeleri nüfus, ekonomi, eğitim, sağlık vb. alanlardaki bilgilerine ait veriler düzenlenememektedir. Ayrıca bölgenin en önemli sorunlarından biri olan Filistin'in toprak bütünlüğü ve

İsrail'in işgali de tüm dünya tarafından yakından takip edilmektedir. Türkiye'nin Filistin'e hassasiyetinin ve alışmalarının haricinde birçok ülke işgale sessiz kalmayı tercih etmektedir.

Bölgede var ülkelerin nüfus miktarları üzerinden bakıldığında Müslüman nüfusu ağırlıktadır. Lübnan ve İsrail dışındaki ülkelerin nüfuslarının büyük çoğunluklarını Müslümanlar oluşturmaktadır. Bölgedeki etnik yapı incelendiğinde ise Türkiye, İran ve İsrail dışındaki bölge ülkelerinin çoğunluğunun Arap oldukları karşımıza çıkmaktadır. Aslında nüfus ve etnik bakımdan da görüldü üzere bölge benzer öğelerin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir coğrafya olarak görünmektedir. Ancak ne var ki, özellikle petrol ve petrol ürünlerinin bu bölgenin yer altında önemli oranlarda bulunması bütün dünyanın gözlerini bu alana dikmesine neden olmaktadır. Şöyle ki, ağır sanayisiyle meşhur Avrupa'nın batısındaki devletlerin ihtiyacı olan petrolün %75'i ve teknolojiye gelişmişlik düzeyi tartışmasız olan Japonya'nın ihtiyacı olan petrolün %90'ı Ortadoğu'dan tedarik edilmektedir. (İKA, 2011:13). İşte bu büyük getiriye sahip olan yeraltı zenginlikleri yüzünde bölge ülkeleri sürekli tehdit altında ve büyük ekonomilerin aktif siyasetlerinin merkezi konumuna gelmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da benzer özellikleri barındıran ülkeler topluluğu olmasına rağmen Ortadoğu'da birlik ve beraberlik çok zor görünmektedir. Maddi kaygılar manevi bağları yok etmektedir.

3. KATAR EMİRLİĞİ

Bu bölümde Katar Emirliği'ne ait genel bilgilerin yanı sıra tarihsel süreç ve ekonomik yapının incelenmesi gerçekleştirilecektir.

3.1. Katar Emirliği'nin Genel özellikleri

Petrol ve ürünleri dolayısıyla bölge ülkeleri tamamen birbirinden kopmamıştır. Türkiye ve Katar örneğindeki gibi yeni ikili işbirlikleri de bölgenin geleceğini olumlu yönde etkilemiştir. Basra körfezi üzerinde yer alan ve yarım ada şeklinde olan Katar Emirliği, 1971 yılında İngiltere'nin kurtularak bağımsızlığını ilan etmiştir. Güneyinde bulunan kara bağlantısında Suudi Arabistan bulunurken ülkenin etrafı Basra Körfeziyle çevrilmiştir (İKA, 39). Anayasal monarşiyle yönetilen Katar'ın nüfusu 2,6 milyondur. Başkenti Doha ve konuşulan diller Arapça ve İngilizcedir. Ülkenin para birimi ise Katar Riyalidir (DEİK, 2017).

Dünyadaki doğalgaz rezervlerine sahip olma bakımından Katar üçüncü sırada yer alırken, petrol rezervlerine sahip olma sıralamasında on ikinci konumda yer almaktadır. Ortadoğu bölgesinin merkezi olarak kabul edilen Basra körfezinde yer alan Katar, Bahreyn, B.A.E., Suudi Arabistan, Umman, Kuveyt, Irak ve İran ile komşuluk yapmaktadır. Körfez İşbirliği Konseyi üyesi olan Kuveyt, hem Sünni olan Suudi Arabistan ile hem de Şii olan İran ile ikili ilişkilerini sürdürmektedir. Bölgede oluşan anlaşmazlıklarda arabuluculuk faaliyetleri üstlenen Katar, bu arabuluculuk faaliyetlerini yumuşak güç olarak adlandırılan konuma gelmesi sayesinde gerçekleştirmektedir (Ermağan ve Gümüş, 2014:302). Görüldüğü üzere çok genç bir ülke olan Katar, bölgesel aktör olma yolunda ilerlemektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan raporlardaki bilgilere göre insani gelişme açısından en gelişmiş Arap devleti olan Katar, dünyada kişi başına düşen gelir bakımından yapılan sıralamada zirvede yer almaktadır. Kalkınmaya yönelik çok çeşitli kalemlerde yatırım yapan ülke, reforma açık ve yaşam kalitesini arttırıcı faaliyetleri destekleyici programlara öncelik vermektedir. "2030 Katar Ulusal Vizyonu" adlı hedef ile 2008 yılında planlamalar yapan Katar, parlamenter sisteme yönelik meclis düzenlemeleri ve 2003 yılında halkoyuyla kabul edilen yeni anayasası ile demokratik gelişimde gerçekleştirmektedir (Akman ve Ergün, 2019:1079). Emir tarafından yönetilen ülke yetkilerin halk ile paylaşımı yönünde çok olumlu adımlar atarken demokratikleşme hususunda bölgedeki pek çok ülkeye örnek olmaktadır.

3.2. Tarihsel Süreçte Katar Emirliği

Katar Emirliği'nin bulunduğu bölgede taş devri olarak tabir edilen dönemden beri yerleşimin yapıldığı bilinmektedir (İNTES, 2018:1). Dünyadaki fiziki durumu itibarıyla yarım ada olarak tabir edilen Katar, kaynaklardaki bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla ilk çağlardan itibaren bir yerleşim yeri olarak görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ile Portekiz arasında zuhur eden Basra Körfezi merkezli mücadelenin gerçekleştiği dönemin öncesine kadar hakkında pek bir bilgi ya da belge bulunmayan Katar'ın, bu iki devletin çekiştiği dönemden sonraki dönemde var olan kaynaklarda yer aldığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğuna ait arşivlerdeki evraklarda geçen bilgilerden yola çıkıldığında 1555 yılına ait belgeler en eski nüshalar olarak

karşımıza çıkmakta ve bu bölgenin ticaret için önemli bir yer olduğuna ait ifadeler geçmektedir. 1555 yılına ait nüshada geçen bilgilere göre, bölgenin yönetimini elinde tutan Şeyh Muhammed b. Sultan b. Müsellem ve ahalisi, yaklaşık 1000 adet gemi ile bölgede ticaretle uğraşmaktadır (Kurşun, 2002). Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü dönemlerinde bölgenin ticari potansiyeli fark edilerek buraya hâkim olmak için gerekli girişimlerin erken dönemlerde yapıldığı görülmektedir.

Harita 2. Katar Emirliği

Kaynak: İNTES Genç Yöneticiler Grubu Katar Ülke Raporu

Katar olarak tabir edilen bölgedeki Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk egemenliği 1871 yılında başlamıştır. Daha sonraki süreçte dünya siyasi tarihi açısından dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı Arap Yarımadası olarak tabir edilen topraklardan geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu geri çekilmeyi fırsat bilen Birleşik Krallık her zamanki sömürge taktiğini burada da uygulamıştır. 1916 yılında Katar ile Birleşik Krallık arasında yapılan ve imzalanan anlaşma doğrultusunda Katar Emirliği'nin hem savunmasını hem de dışişleri hususundaki işlemlerini Birleşik Krallık devralmıştır. Birleşik Krallık yaklaşık olarak 55 yıl boyunca bu görevi üstlenmiş ve ardından 1971 yılında bölgeden el çekmiştir. Devamındaki süreçte de Katar Emirliği 1971 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (TTO, 2018:6). Görüldüğü üzere bağımsızlığını kazanalı henüz 50 yılını yeni doldurmakta olan ülke zengin yeraltı kaynakları sayesinde dünya gündeminde kendisine sürekli yer bulabilmiştir.

Katar Emirliği, ekonomik gücünün yanı sıra uluslararası arenadaki ve bölgesindeki konumu itibariyle de etkin bir yer edinmek için çeşitli uluslararası kuruluşlara üye olmuştur. Katar'ın üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar arasında yer alanlardan önemli bir kısmı: “Birleşmiş Milletler (BM), Körfez İşbirliği Konseyi, Arap Ligi, İslam İşbirliği Teşkilatı, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri (OAPEC), Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA), Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW), Uluslararası Para Fonu (IMF), Arap Para Fonu (AMF), Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA)”dır (TTO, 2019:2). Bölgesinde yumuşak bir güç olarak kabul edilen Katar Emirliği, pek çok önemli ve etkin olan uluslararası kuruluşta üye olarak yer almaktadır.

3.3. Ekonomik Yapısı

Bulunduğu coğrafya (Basra Körfezi) itibariyle yarım ada konumundaki Katar, verimli ve doğal incileri barındıran yataklara sahip olmuştur. Özellikle Basra Körfezi'nin güneyde yer alan kıyılarında inci avcılığı her dönem yapılmıştır. Öyle ki, XIX. yüzyılda bölgeden çıkarılan incilerin kıymetinin Avrupalılar ve Amerikalılar

tarafından öğrenilmesiyle talep artışı denizaşırı olmaya başlamıştır. Bu talep artışı daha sonraki süreçte karşılanamayınca, incileri çıkarmak için özellikle Afrika ve çeşitli bölgelerden köle satın alınması gerçekleşmiştir. Bu durumda doğal olarak köle ticaretini doğurmuştur (Bölükbaşı, 2019:327). Günümüzde her ne kadar petrol ve doğalgaz zengini olarak bilinse de Katar Emirliği bir dönem de inci sayesinde dünya ekonomisinde kendisine yer edinmeyi başarmıştır.

1995 yılından beri Katar Emirliği'nin yönetici olan “*Şeyh Hamad bin Halife el-Tani*” 25 Haziran 2007 itibarıyla görevinden istifa ederek bir nevi emekliliğini sürdürmek istemiştir. Ardından iç siyasette biraz hareketli zaman yaşansa da kısa sürede yeni emir olarak 26 Haziran 2007’de “*Şeyh Tamim bin Hamad bin Halife el-Tani*” göreve gelmiştir (Yetim, 2013:339). Şeyh Tamim yapmış olduğu reformlarla bölgesindeki dikkati üzerine çeken liderlerden biri olmuştur.

Küçük bir ülke olmasına rağmen sahip olduğu doğalgaz rezervleri sayesinde Katar’ın güçlü bir ekonomik yapısı bulunmaktadır. Güçlü ekonomik yapısı sayesinde Katar, Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte hem siyasi ve askeri hem de ekonomik alanlara yönelik atmış olduğu adımlarla konumunu güçlendirerek bölgede söz sahibi olma yolunda ilerlemektedir. Kendinden emn bir şekilde siyasi kazanımlarını sürdürmeye devam eden Katar’ın, Arap Baharı döneminde zaman zaman “Körfez İşbirliği Konseyi” (KİK) üyesi diğer ülkelerle derin görüş ayrılıklarına düştüğü görülmektedir. Özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile Katar’ın siyasi konularda ayrıştıkları hususların ülkeler arasındaki o dönemki gündemleri etkilediği görülmektedir. Arap Baharı sürecinde uyguladığı siyasi ve ekonomik politikalar sayesinde bölgedeki diğer önemli aktörlerin (Türkiye, İran, Mısır ve Suudi Arabistan gibi) yanında kendisine rol edinerek nüfuzunu arttırmaktadır (Akkaya ve Elrantisi, 2015:7-8).

Katar Yatırım Yönetimi (QIA) olarak bilinen ve Katar Emir’ine bağlı olarak çalışan bir organ bulunmaktadır. QIA, hem bölgesel hem de küresel düzlemde yatırımların ve yardım politikalarının belirlendiği bir konumda yer almaktadır. Bu yüzden de Şeyh Tamim (Emir), QIA’nın yönetim kuruluna üst düzey isimleri atayarak (*Emir’in kardeşi Abdullah bin Hamad el-Tani, ekonomi ve ticaret bakanlarını*) yeni bir dönemin başlangıcını yaptığını dünyaya göstermeye çalışmaktadır. Özellikle Mısır ve Suriye’deki savaştan ötürü eski yönetimin tavrından farklı bir konuma geçmeye çalışmakta olan Emir, Arap Baharı’nın kendi ülkesine sıçramasını da engelleyecek reformları gerçekleştirmektedir (Yetim, 2013:339-340).

Petrol rezervi olarak 27 milyar varilin üzerinde bir potansiyele sahip olan Katar Emirliği’nin, petrole yönelik faaliyetlerini yürütmekte olan “Qatar Petroleum” aynı zamanda bir devlet şirketi olarak faaliyet sürdürmektedir. Dünyadaki toplam petrol rezervlerinin içerisindeki oranlama açısından bakıldığında Katar’ın payı sadece %1’dir. Ancak ulusal gelirin %35’lik kısmı ve bütçeye ait gelirlerin %75’lik kısmı petrol sayesinde elde edilmektedir. Ayrıca toplam ihraç gelirleri arasında petrolün yeri de %70-80 civarıyla çok yüksek bir seviyede yer almaktadır. Yakın zamanda yabancı müteşebbislerle yapılan uluslararası sözleşmeler sayesinde doğalgaz ve petrol yoğun bir yabancı yatırımı da kendi topraklarına çektiği de görülmektedir (Hüseynova, 2015:34).

Petrolden sonra yeraltı zenginli bakımından ikinci sırada bulunan doğalgaza yönelik olarak Katar tarafından çeşitli yatırımlar gerçekleştirilmektedir. Doğal gaz yataklarına sahip olma açısından Rusya (44,8 trilyon metreküp) ve İran (29,6 trilyon metreküp)’in ardından üçüncü sırada yer alan Katar, 25 trilyon metreküp’ün üzerinde doğalgaz rezervine sahiptir. Dünyadaki doğalgazın dörtte birine sahip olan Katar, 1997 yılında gerçekleştirmiş olduğu sıvılaştırılmış doğalgaz satışıyla da bir ilki gerçekleştirerek, doğalgaza yönelik yatırımlarını devam ettirmektedir. Devam eden 15 yıl içerisinde sıvılaştırılmış doğalgaz ihracatı sayesinde uluslararası arenada kendisine ekonomik ve ticari yer bulurken kurmuş olduğu “Qatarqas” adlı firmaya da büyük sermaye şirketlerini (Fransız şirket Total, Amerikan şirketleri ExxonMobil ve ConocoPhillips, Japon firmalar Marubeni ve Mitsui ve Hollanda menşeli şirket olan Shell) ortak ederek küresel başarısını taçlandırarak sürdürmektedir (Bölükbaşı, 2019:328).

4. TÜRKİYE - KATAR İLİŞKİLERİ

Bu bölümde Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Emirliği arasındaki temasın başlangıcı ve devamında gelişen olaylar karşısındaki ikili ilişkilerin durumu ve ekonomik ve ticari ilişkilerin yanı sıra diplomatik durum incelenecektir.

4.1. İlişkilerin Tarihsel Süreci

Tarihi temaslar açısından arşivler incelendiği zaman Osmanlı İmparatorluğu ile Katar arasındaki ilk kesişme tarihi olarak 1555 yılı karşımıza çıkmaktadır. 1555 yılındaki arşiv belgesinde geçen bilgilere göre o dönemde Katar

adının ilk kez kullanıldığı ve Katar'a ait olan farklı ebatlarda bin adet geminin olduğu yöre halkının denizcilikle uğraştıkları da anlaşılmaktadır (Kurşun, 2019). Osmanlı İmparatorluğu'nun erken dönemlerde bölgeyle ilgili resmi kayıtlar tuttuğu ve Katar'a ait beşeri ve ekonomik yapıya ilişkin bilgileri arşivlediği görülmektedir. Bu durumda Osmanlı'nın bölgeyle ilgili temaslarının XVI. yüzyıldan itibaren olduğunu göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu ile Katar arasındaki ilişkiler incelenirken bu iki ülkeden birinin yani Katar'ın bir dönem Osmanlı topraklarında olduğu görülmüştür. İki ülke arasındaki ilişkinin başlangıcı olarak Osmanlı'nın gücünü kaybettiği ve İngilizler'in, Katar'ın da içinde bulunduğu bölgeye giriş kaynaklarda yer almıştır. İngilizler yüzünden Osmanlı, Katar'dan askerlerini istemeye istemeye geri çekmek zorunda kalmış ve Katar artık Osmanlı toprağından ayrılmıştır. Böylece Osmanlı ve Katar ilişkileri başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kesilen ilişkileri Türkiye Cumhuriyeti nezdinde 1979 yılında yeniden tesis edilmeye başlanmıştır (Kurşun, 2019). 1979 öncesindeki dönemde ilişkilerin kesilme nedeni olarak ise Ara bölgesinin tarihine damgasını vuran İngiltere neden olmuştur.

İngilizlerin XIX. yüzyılda bölgeye gelmesi ve oradaki şeyhlerle anlaşma yoluna gitmesinin ardından, İngilizlerle anlaşamayan şeyhlerin (aile temsilciliği görevi olan kişiler de diyebiliriz) üzerinde baskının yapıldığı bir dönem başlamıştır. Bu baskı, İngilizlerin anlaşmış oldukları şeyhler aracılığıyla yapılmıştır. Özellikle Bahreyn tarafındaki şeyhlerin, İngilizlerle anlaştıkları ve Katar dolaylarında ikamet eden Muhammed b. Sâni ve ailesini yoğun baskı altına aldıkları Osmanlı arşivlerinde tespit edilmiştir. Arşivlerdeki bilgilere göre Muhammed b. Sâni, İngilizlere karşı olarak bölgedeki Osmanlı temsilcisi ve kaymakam olarak görev yapmış olan Faysal b. Türki ile 1850 sonrasında temasa geçmiştir. 1868 yılında Katar Emirliği üzerindeki baskı iyice artmıştır. 1869 yılında bölgeye Osmanlı İmparatorluğu'nun Bağdat valisi olarak atanan Mithat Paşa, bölgedeki görevi gereği İngilizlerin faaliyetlerine ilişkin istihbarat faaliyetleri ve gezileri yaparken Katar Emiri Muhammed b. Sâni ile temasa geçmiştir. Körfez bölgesindeki Osmanlı nüfuzunu artırmak için Muhammed b. Sâni tarafından yapılan davete Osmanlı İmparatorluğu bir tabur asker göndererek icabet etmiştir. Hatta Osmanlı bayrağı da Emir Muhammed b. Sâni'nin evinin bahçesine asılmıştır. 1871 de gerçekleşen bu olayın devamında İngilizlerin kontrolündeki Bahreyn yönetimi Katar'dan vergi istemiş ancak Emir Muhammed b. Sâni Osmanlı bayrağını işaret ederek Katar'ın Osmanlı toprağı olduğunu ve durumla ilgili olarak Osmanlı ile görüşmelerini istemiştir. Bu durum üzerine de Emir'i fahri kaymakam olarak atamıştır (Kurşun, 2013). 1555 ile 1871 yılları arasında Osmanlı ve Katar arasındaki ilişkilerin sürdürüldüğü ve kuvvetli bir hale getirildiği arşiv belgeleriyle ispat edilmiştir.

1872 yılından itibaren yaşlılık gerekçesiyle Katar Emiri Muhammed b. Sâni görevini oğluna yani Katar'ın esas kurucusu olarak da kabul edilen "*Şeyh Casim*"e bırakmıştır. Şeyh Casim, babasına verilen Osmanlı kaymakamlığı vazifesini ölene kadar (1913) devam ettirmiştir. İngiltere ile ticaretini zeki hamlelerle sürdüren Şeyh Casim, Osmanlı ile ters düşmeden ve bağlılığına zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunmadan Emirliğini sürdürmüştür. Vasiyet olarak da çocuklarına İngilizler hususunda her daim Osmanlı İmparatorluğu ile dayanışma içinde kalmalarını bildirmiştir (Kurşun, 2013). Elbette ki bu güven atmosferi uzun yıllara dayanan ikili jestlerle süregelmiş ve iki tarafında karşılıklı çabalarıyla inşa edilmiştir. Uzun yıllarda bozulmadan devam etmiştir. Zaten İngilizler, Birinci Dünya Savaşını bahane edene kadar da Katar ve Osmanlı ilişkileri her zaman korunmuştur. İngilizlerin Katar'ı işgalinden sonra bölgede çok fazla değişiklik ve hareket olmuştur.

1915 yılında Birinci Dünya Savaşının tüm insanlığı etkilediği bir ortam oluşmuştur. Gerek ülkelerin gerekse insanların pek çok şeyden feragat ettiği bir atmosferde ülkeler arası ilişkiler de yeniden şekillenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kendisini hem yeni ve genç bir devlet olmanın güçlükleri hem de küçülen vatan topraklarının getirmiş olduğu zorluklarla mücadele içinde bulmuştur. Bunun yanında 1929 Büyük Buhranı ve ardından gelen süreçteki İkinci Dünya Savaşının da etkisiyle iyice içe kapalı bir ülke konumuna gelen Türkiye pek çok alandaki ikili veya çoklu ilişkilerini de askıya almıştır. Uzun yıllar boyunca da bu etkileri hisseden Türkiye Cumhuriyeti, bir de demokrasi hayatındaki askeri darbeler ve muhtıralarla olumsuz olarak etkilenmesini sürdürmüştür. Bu yüzden de dışı kapalı ekonomi ve dış ilişkilerde sıfır temas denebilecek bir süreç yaşayan Türkiye, Katar ile uzun bir dönem ikili ilişkilerini sürdürememiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ve Katar Dışişleri Bakanlığı nezdinde başlayan ikili ve siyasi istişarelerin başlangıcı her ne kadar 4 Ekim 2018 olarak resmîyet kazanmış olsa da iki ülke arasında 2014 yılında gerçekleştirilen ve iki ülkenin devlet başkanlarının katılımıyla teşkil edilen işbirliğine yönelik toplantı ilk temaslar olarak kabul edilmektedir. Devam eden süreçte 2015 yılında Doha'da, 2016 yılında Trabzon'da, 2017 yılında Doha'da, 2018 yılında İstanbul'da ve son olarak 2019 yılında yine Doha olmak üzere bu istişare toplantılarının devlet başkanları nezaretinde yıllık tekrarlandığı görülmektedir (mfa.gov.tr, 15.06.2020). Tüm dünyadaki temasları yavaşlatan ya da durduran Koronavirüs nedeniyle toplantının yapılma durumu

telekonferans da olsa yapılabilecek şekilde düzenlenebilecek imkânlar iki ülke için de ikinci bir seçenek olarak bekletilmektedir.

Görüldüğü üzere iki ülke arasındaki ilişkilerin seyri sürekli olumlu yönde hareket halinde seyretmektedir. Bu seyir her ne kadar bazı sebeplerden dolayı kesintiye uğramış olsa da iki ülkenin her fırsatta bu ikili ilişkileri yeniden tesis ettiği görülmektedir. Geliştirilen bu ikili ilişkilerin son yıllarda iyice arttığı ve çeşitli özel anlaşmalarla güçlendirildiği gözlemlenmektedir. Devam eden süreçte ekonomik ve ticari ilişkilerin de giderek geliştirildiği görülmektedir. Kurulan ekonomik ve ticari ilişki ağları da geçmişten gelen ilişkilerde olduğu gibi olumlu seyir halinde seyretmektedir.

4.2. Ekonomik ve Ticari Temaslar

Çok eski dönemlerden beri var olan Osmanlı ile Katar ilişkilerinin devam ettirildiği dönem olarak karşımıza Türkiye – Katar ilişkileri çıkmaktadır. Bu ilişkilerin siyasi, kültürel, diplomatik boyutları olduğu gibi bir de ekonomik ve ticari boyutu bulunmaktadır. Özellikle yakın dönemde giderek güçlenen ekonomik ve ticari ilişkiler, iki ülkenin devlet başkanlarının ikili temaslarıyla giderek güçlenmektedir. Karşılıklı jestlerin de yapıldığı ekonomik ve ticari ilişkiler boyutunda kısa ve uzun vadeli projeler de bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Emirliği arasındaki ikili ticari hacmin giderek büyümesinde hem söz konusu iki ülkenin birbirlerine olan yakınlıkları hem de tarihi süreçten gelen bağlar ve bu iki ülkeye ait ekonomik yapıların ihtiyaçları hesaba katılmalıdır (mfa.gov.tr). Karşılıklı ithalat ve ithalatın giderek arttığı bir sürece giren iki ülke ileriye dönük planlarında ithalatlarını ve ihracatlarını artırmayı planlamaktadırlar.

3 Haziran 1985 'te Katar ile Türkiye Cumhuriyeti arasında “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Kültürel İşbirliği Anlaşması*” Ankara'da imzalanmıştır. İki ülke arasında kurulması planlanan dostane bağların kuvvetlendirilmesi için imzalanan bu anlaşma ile bilim, kültür, sanat ve teknoloji alanlarına yönelik ilişkilerin ilerletilmesi hedeflenmiştir. Devam eden süreçte ikili temasların bir diğeri daha gerçekleşmiştir. Katar Emirliği'nin Ekonomi ve Ticaret Bakanı (Şeyh Hamad Bin Jassem Al Thani) tarafından yapılan davete icabet eden Türk heyetinin başında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Bakanı nezdinde üst düzey katılım sağlanmıştır. Üst düzey katılımların yapıldığı 20 Mayıs 1991'deki toplantıda “*Türkiye-Katar Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu Birinci Dönem Toplantı Tutanağı*” imzalanmış ve bu anlaşma Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde 21 Eylül 199'de yayınlanmıştır.

Anlaşma özellikle “*ticaret, bankacılık, ulaşım, haberleşme ve tarım*” konularını içeren düzenlemeler üzerine kurulmuştur. 1994 yılı içinde iki ülke başkentlerinde temsilcilik yerleşkeleri için karşılıklı “arsa” tahsisi gerçekleştirilmiştir. 1999 yılının 3 Nisan'ında, Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı ile Katar Emirliği Dış İşleri Bakanlığı arasında “*Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ve Katar Devleti Dışişleri Bakanlığı Arasında İstisnalarla İlişkin Protokol*” imzalanmış ve aynı yılın Temmuz ayında (9 Temmuz tarihli) Resmi Gazetede yayınlanarak resmîyet kazanmıştır. 2001 yılında, “*Türkiye-Katar Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu İkinci Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı*”, “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma*” ve “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması*” imzalanmıştır. Bu anlaşmalar 2007 ve 2008 yılları içerisinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğü girmiş ve iki ülke arasında mevcut olan ekonomik ve ticari ilişkileri hem bir üst seviyeye taşımış hem de ekonomik ve ticari ilişkilerin karşılıklı olarak artarak kuvvetlenmesini sağlamıştır (Yıldırımoglu, 2018:6-8). Sürekli olarak ilişkilerin yeni bir boyut ve ivme kazandığı dönem 2005 yılından sonraki süreçte görülmüştür.

İkili ilişkiler, son dönemdeki yükseliş eğilimleri açısından incelendiğinde karşımıza 2006 yılındaki Türk kökenli bir firma olan “Yapı Merkezi İnşaat Sanayi A.Ş.” ile Katar kökenli bir firma olan “Al Faisal Holding” arasındaki ilişkiler çıkmıştır. Bu iki firma bir araya gelerek Türkiye ve Katar'ın karşılıklı olarak hangi alanlarda işbirliğinin yapılabilirliği ve ne tür yatırım faaliyetlerinin projelendirilmesi gerektiğini araştırmak için “Türkiye – Katar İş Konseyi”ni kurmuştur. Hem Türk ve Katar iş insanlarını bir araya getirmek hem de mevcut olan iş potansiyeli hususunda bir bilgi havuzu oluşturmak isteyen Türkiye – Katar İş Konseyi, bu iki hedefi en önemli önceliği olarak belirlemiş ve bu doğrultuda faaliyet göstermiştir. Tüm dünya tarafında merakla beklenen ve takip edilen büyüklükte bir organizasyon olan “2022 Dünya Kupası”na ev sahipliği yapacak olan Katar'ın bu husustaki ihtiyaçları da iki ülke arasında yapılan planlamalarda yer almıştır (DEİK). Özellikle 2022 Dünya Kupası organizasyonu spordan inşaata, turizmden sağlığa ve daha pek çok alana yönelik yatırım faaliyetlerinin gerçekleştirileceği büyüklükte olduğu için Konsey'in Türk tarafı bu büyük pastadan ciddi olarak pay almak istemiştir. Zaten kendisi de Dünya Kupası'na ev sahipliği noktasında büyük yatırımları olan Türkiye için bu

organizasyonun büyük ortağı olma fırsatı da doğmuştur. Böylece Türkiye için hem adaylık süreci devam ettirilirken dünyaya yapabilecek kapasitede olduğunu göstereme fırsatı doğmuş hem de Katar'ın ihtiyaç duyacağı iş gücü ve diğer hizmetlerin de tedarikçisi olabileceği bir atmosfer oluşturulmuştur.

2014 yılında Türkiye Cumhuriyeti ekonomi Bakanlığı ile Katar Emirliği'ne bağlı heyet arasında gerçekleştirilen toplantı sonucunda iki ülke arasında ve geniş kapsamlı olması planlanan “Ticaret ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması (TEOA)” hakkında fikir birliği sağlanmıştır. 2014 yılının son çeyreği ve 2015 yılının ilk çeyreğinde birer toplantı karşılıklı ziyaretlerle gerçekleştirilmiştir. 2015 yılının ikinci çeyreğinde (28 Nisan) karşılıklı bakanlar arası yazışmalardan sonra müzakere süreci başlatılmıştır. Yapılan açılımlar doğrultusunda; “I. tur müzakereleri 14 Aralık 2016 tarihinde Ankara'da, II. tur müzakereleri 5 Haziran 2017 tarihinde Doha'da yapılmıştır. III. tur müzakereler ise 11-12 Ağustos 2017 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. IV. tur müzakereler 2-3 Ekim 2017'de Doha'da, V. tur müzakereler 22-23 Ekim 2017'de Ankara'da, VI. Tur müzakereler ise 17-18 Ocak 2018 tarihlerinde Ankara'da”, gerçekleştirilmiş olduğu ve müzakerelerin sonuçlandırıldığı ilan edilmiştir. Telekomünikasyon, hizmet sağlayıcılığı ve E-ticaret gibi konularda çeşitli hizmet altyapılarının düzenlenmiş olduğu anlaşmalar karşılıklı imzalanmıştır. Böylece iki ülke arasında geniş kapsamı olan yeni bir anlaşma yürürlüğe girmiştir (ticaret.gov.tr). Teknoloji hususunda altyapı hizmetine acil olarak ihtiyaç duymasının bir başka nedeni olarak da 2022 Dünya Kupası ev sahipliğinin olduğu görülmüştür.

2015 yılında Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı tarafından açıklanan rakamlara göre, iki ülke arasındaki toplam dış ticaret hacminin 785 milyon dolar seviyesine ulaştığı görülmektedir. Katar'a Türkiye'den yapılan ihracat 424 milyon dolar iken Katar'ın Türkiye'ye yapmış olduğu ihracat ise 361 milyon dolar olarak verilmektedir. İhracata yönelik ürünler incelendiğinde ise karşımıza, “elektrik transformatörleri, demir-çelikten inşaat ve aksesuarlar, petrol yağları, prefabrik yapılar” çıkmaktadır (DEİK). 2016 yılına bakıldığında Katar'a Türkiye'den yapılan ihracat rakamı 439 milyon dolara, 2017 yılında 649 milyon dolara, 2018 yılında 1096 milyon dolara ve 2019 yılında 1162 milyon dolara yükselmiş olduğu görülmektedir (mfa.gov.tr). İhracat rakamlarının giderek artış göstermesinde, Türk firmalarının Katar'da bitirmiş ve yürütmekte oldukları proje ve faaliyetler yatmaktadır. Başta Katar'ın evsahipliğinde düzenlenecek olan 2022 Dünya Kupası organizasyonuna ait inşaat, turizm, sağlık gibi sektörlerle ait projeler ve finansal, siber güvenliğin yanısıra TÜBİTAK üzerinden gerçekleştirilen çeşitli projeler hayata geçirilmektedir.

2016 yılında o zamanki Başbakan Ahmet Davutoğlu ile Katar Başbakanı Abdullah Bin Nasser Bin Khalifa Al Thani, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) tarafından düzenlenmiş olan Katar'ın başkenti Doha'daki “Türkiye – Katar İş Forumu”na katılmıştır. Davutoğlu, iki ülke arasındaki ilişkilerin sürekli ve dinamik olduklarını, daha fazla alansal (müteahhitlik, enerji, sağlık turizmi ve tarım) işbirliğinin yapılması gerektiğini, mevcut ticari hacmin kısa zamanda 3 milyar dolara ardından da 5 milyar dolara çıkarılması gerektiğini ve iki ülkenin başta Afrika olmak üzere pek çok üçüncü konumdaki ülkelere birlikte yatırım faaliyetlerinde bulunmaları gerektiğini ifade etmiştir (DEİK, 2016). Özellikle bu toplantıya kadar ki süreçte iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için Davutoğlu'nun Katar'ı 15 kere ziyaret ettiği de basında yer almıştır. Ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilebilmesi için bu tür ziyaretler her zaman önemli olmakla beraber amaçlanan ilişki hedeflerini de gerçekleştirmeye çok büyük yardımı olduğu da görülmüştür.

Özellikle iki ülke arasında imzalanan para takası olarak da bilinen “swap” anlaşması bölgedeki siyasi ve ekonomik dengelerin yeniden gözden geçirilmesine neden olacak kadar etki yapmıştır. Katar Merkez Bankası ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 17 Ağustos 2018 tarihinde imzaladıkları swap anlaşmasını, Katar'ın başkenti Doha'da 25 Kasım 2019 tarihinde yapılan bir törenle tadil ettiklerini ilan etmiştir. Kamuoyuna (TCMB, 2019);

“Yerel para birimleri üzerinden gerçekleştirilen ticareti kolaylaştırmayı ve iki ülkenin finansal istikrarına destek sağlamayı amaçlayan swap anlaşması ile anlaşma tutarı 3 milyar ABD doları karşılığı Türk lirası ve Katar riyalinden 5 milyar ABD doları karşılığı Türk lirası ve Katar riyaline yükseltilmiştir”,

şeklinde duyurulmuştur (TCMB, 2019). Öncesinde 3 milyar ABD doları olarak belirlenen rakamın 5 milyar ABD dolarına yükseltilmesi iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin yanı sıra siyasi ilişkilerin de kuvvetlendirildiğini göstermiştir. Devam eden süreçte 20 Mayıs 2020 yılında TCMB tarafından açıklama yapılmış ve Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Emirliği arasındaki mevcut swap anlaşması 15 milyar ABD dolarına yükseltilmiştir (www.sabah.com.tr). Dünya genelinde yayılan ve ağır bir kriz süreci yaşatan Conid-19 salgını sürecinde iki ülkenin ekonomik hamlesi körfez bölgesinden ABD'ye kadar gündem olmuştur. Ortadoğu'da bulunan bu iki ülkenin uyumlu politikaları sayesinde bölgesel güç haline gelen Türkiye ve enerji ihracatçısı olan Katar'ın dünya gündemindeki belirleyici rollerini de güçlendirmiştir.

Son dönemde Türkiye'nin ağır sanayi ve silah üretimi hususlarındaki yatırımlarının olumlu çıktılarını aldığı görülmektedir. Özellikle "İnsansız Hava Araçları (İHA)"nın giderek geliştirilmesi sonucu önce kendi sınır güvenliğini sağlaması ve ardından komşu ülkelerde oluşan otorite boşluklarından faydalanmak isteyen terör unsurlarının sınırlarda yuvalanmalarını önlemedeki başarıları karşımıza çıkmaktadır. İHA'ların yanı sıra Altay ve Fırtına OBÜS'leri de Türkiye'nin başta güney sınırları olmak üzere bütün sınırlarının güvenliğini etkin ve caydırıcı bir şekilde sağlamaktadır. Katar ait resmi bir haber ajansı olan QNA (2014) Katar Devleti'nin "Türk şirketleri ile de 55 milyon dolar değerinde askeri teçhizat anlaşması imzalandığını" duyurarak iki ülke arasındaki silah sanayiine ilişkin bilgiler vermektedir. Daha sonraki süreçte iki ülke arasında çeşitli alım-satım anlaşmalarının devam ettiği de görülmektedir. Bu hususla ilgili olarak Oğuz (2019): Türkiye'nin 20 civarındaki Fırtına 2 OBÜS'ünü yapılan bir anlaşma ile Katar'a sattığını ve yerli ve milli olan bu Fırtına 2 OBÜS'lerinin yanı sıra askeri teknik desteğinde sağlanacağını, ifade etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çok eski dönemlerden beri birbirini tanıyan ve uyum içinde çalışmaya gönüllü olan iki ülke yani Türkiye Cumhuriyeti ve Katar Emirliğinin, Ortadoğu bölgesindeki konumları itibariyle hem stratejik olarak hem de yer altı kaynakları açısından çok avantajlı oldukları görülmektedir. Türkiye'nin geçmişten gelen ve bitmeyen Batı ile olan mücadelesi, Katar'ın ise bölgesindeki sömürge haline gelmiş devlet ya da devletçikler gibi olmama mücadelesi sürmektedir. Bu yüzden de bu iki ülke ortak bir amaç etrafında bir araya gelebilmektedirler. Her iki ülke de sömürmeye aç ülkelerin hedefinde yer almaktadır. Birbirlerine olan destekleri biraz da bu sömürge düzenine başkaldırı olarak tanımlanmaktadır.

Dünya genelinde açıklanan veriler ışığında hem Katar hem de Türkiye enerjinin merkez üssü olarak tanımlanmaktadır. Bu durumun acı ama gerçek bir sonucu olan savaş ve karmaşa bu iki ülkenin coğrafi olarak (Ortadoğu bölgesinde yer almalarından ötürü) gündeminde yer edinmektedir. Aslında dünyaya savaş, terör ve çatışma yaşayan ülkeler üzerinden bakıldığında yoğunluğun olduğu yer Ortadoğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yer altı zenginliklerinin, deniz ve ticaret yollarının konumlandığı bu bölgede iki ülkeyi de uzun yıllar uğraştıracak sömürgeci devletlere ait planlar her gün deşifre olmaktadır. Bölgedeki ülkeleri birbirine hasım eden küresel güçlerin ilk amacı birlik ve beraberliği bozmaktır. Maalesef bölgedeki pek çok ülke de bu tuzağa düşmeye ve gerçekleri görememeye devam etmektedir. Arap Baharı olarak tarihe geçen ve bölge halkının geleceğini kökünden değiştiren dış kaynaklı olduğu artık herkesçe kabul edilen olayların ardından bölge ülkelerinin diktatörlerin eline teslim edildikleri görülmektedir. Bu diktatörlerin güç kaynakları, Ortadoğu coğrafyasından istediklerini alabilmek için diktatörleri tarafından yapılan her şeyi meşru kabul görmektedirler.

Bölgede ayakta kalabilen ve lider olarak tanımlanan Türkiye ile ikili ilişkilerini ileri seviyeye taşıyan her ülke kendi iç sorunlarının gerçek kaynağının komşuları olmadığını görebilmektedir. Buradaki liderlik hem tarihi bağların önemini bilerek davranabilmeyi hem de bir İslam ülkesinin yapılan zulümlere kör, sağır ve dilsiz kalmamasından kaynaklı olduğu bilinmelidir. Şöyle ki, pek çok Ortadoğu bölgesine ait ülke kendi iç sorunlarıyla mücadele ederken tarihi birlik ve beraberliklerinden adeta kopararak, kardeşi ve komşusu olan başka bir İslam ülkesine savaş açmaktadır. Örneğin, Suudi Arabistan'ın Türkiye düşmanlığının boyutları öyle tahlisiz yollara çıkmıştır ki, Suudi Arabistan yönetimi Türkiye'ye karşı İsrail ile işbirliği yaptığını açıklamaktadır.

Bölgede İslam ülkeleri tarafından işgalci ve hatta terör devleti olarak adlandırılan İsrail ile Suudi Arabistan anlaşarak Türkiye'nin bölgedeki siyasi ve ekonomik ilişkilerini bozmayı hedeflemektedir. Bu Türkiye düşmanlığının altında yatan nedenlerden biri olarak da Arap Baharı sonrası acı çeken bölge ülkelerine Türkiye'nin koşulsuz ve tamamen insane nedenlerle yapmış olduğu gerek siyasi ve diplomatik gerek ticari ve ekonomik ve gerekse askeri yardım ve yatırımlar yatmaktadır. Dış destekli diktatörler karşısında varlığını sürdürebilenmeleri için bölgenin gerçek sahiplerine yani yerel halklarına, Türkiye'nin menfaat beklemezsizin yardım ve desteklerinin kısa sürede amacına ulaştığı görülmektedir.

Bulduğu coğrafyadaki savaşın son bulmasını hedefleyen Türkiye'nin olmadığı bir masada gerçekleştirilecek bütün planlamalar hükümsüz hale gelmektedir. İşte bölgesindeki liderliğini hem bölge ülkelerine hem de Batılı devletlere kabul ettiren Türkiye'nin Katar ile olan ilişkileri de olumlu yönde ve uyumlu bir şekilde ilerlemektedir. İki ülkenin (Türkiye ve Katar) birlikte hareket etmesi Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi yönetimlerin yanı sıra Mısır, Libya ve diğer Ortadoğu ülkelerindeki diktatörlerin hedefi haline gelmektedir.

Katar Emirliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin, gerek bölge ülkelerinden yanlış yolda olanlar (Suudi Arabistan, Mısır gibi) gerekse de bölge dışındaki küresel güçlerin sözde yaptırım ve politikalarına karşı hem tutarlı politik ve siyasi hamleler yapmaları hem de birlikteliklerinden taviz vermemeleri sayesinde bölgedeki pek çok ülkenin yaşadığı sorunu en az hasarla atlatabilen bir ilişki ağı oluşmuştur. Bu ikikli ilişkiler ekonomik ve ticari olarak her yıl daha da geliştirilmiştir. İki ülke liderlerinin sık sık bir araya gelmesinin de bir sonucu olarak ticaret hacimleri kısa sürede milyar dolar seviyesini geçmiştir. Dünyanın pek çok ülkesinde (özellikle gelişmiş ülkelerde) büyük ekonomik kayıplara sebep olan Covid-19 sürecinde, Katar ve Türkiye ekonomik ve Ticari ilişkilerini korumakla kalmamış ayrıca geliştirme yoluna gitmiştir.

Türkiye kendisine gelişen ekonomisi ile kendisine pazar ararken, Katar da iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Özellikle 2022 Dünya Kupası ev sahibi olan Katar'ın yapacağı organizasyonda inşaattan sağlığa, ekipmandan güvenliğe kadar pek çok alanda Türkiye'nin aradığı pazara kavuşması beklenmektedir. Zaten Katar'ın da gerek nüfus ve gerekse yetişmiş insane gücü istihdamı yönünde beklentisi ve talebi de bilinmektedir. Katar'ın nüfusu 2,7 milyon civarındadır. CNN (2019) verilerine göre 2018 yılında Rusya'da düzenlenen Dünya Kupasını 3,5 milyon kişi yerinden takip etmiştir. Bu rakamlar göz önüne alındığında, Anadolu Ajansı (2018) Rusya'nın turizmden sağlığa, spordan güvenliğe kadar pek çok alanı içine dâhil eden ve hazırlıktan kapanış ve sonraki süreçte düzenlenecek organizasyonların tamamına kadar olan toplamda hemen hemen bir milyon kişiye ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir.

Türkiye'nin gelişen ve tüm dünya tarafından yakından takip edilen "yerli ve milli" silah ve savunma sanayisi de Katar'ın gündeminde yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Devleti arasında imzalanan anlaşmayla hem askeri eğitim hususlarında hem de savunma sanayiine yönelik alım-satımın yapılmasının yanısıra Katar topraklarında Türk birliklerinin konuşlandırılmak marifetiyle ikili iş birliği kararı da alınmıştır. İki ülke arasında özellikle içeriği gizli olarak tutulan "Altay Tankı" ve "BMC üretimi olan OBÜS'ler" gibi ağır silah ve sanayii konularındaki alım satım işlemleri de devam etmektedir. Bu iki yönlü alım satım da bir taraf için finansman bulma ve pazar oluşturma sağlanırken diğer taraf için de iyi bir müttefikle uzun süreli bağ oluşturulurken Batı'nın hileli alışverişinden kaynaklı sorunların da önüne geçildiği görülmektedir.

Sıvılaştırılmış gaz konusunda dev hamleler yapan Katar'ın Avrupa'ya giden güzergâhında Türkiye yer almaktadır. Burada sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ticaretinin boyutlarına dikkat etmek gerekmektedir. Şöyle ki, BP 2020 Dünya Enerji Raporu (www.dunyaenerji.org.tr, 2020)'na göre LNG ticareti küresel bazda hızlı bir yükselişe geçerek 2019 yılında %12,7 oranında yıllık bazda artış gösterirken, AB ülkelerinin LNG'nin %68'ini kendi topraklarına ithal ettikleri görülmektedir. Dünya çapında 485,1 milyar metreküp üretimi gerçekleştirilen LNG'yi en çok ihraç eden ülke 107,1 milyar metreküp ile Katar'dır. Görüldüğü üzere LNG ticaretinde dünya lideri konumunda olan Katar, en büyük ithalatçılardan biri olan AB'ye komşu olan Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeyi sürdürmektedir. Elbette Türkiye'nin de bu ticarete gerek arabuluculuk ve gerekse güvenli ve garantili bir ticaret yolu oluşturma çabaları da iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri giderek geliştirmektedir.

Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere iki ülkenin çok uzun vadeli birliktelik ve dostluk sürdürmeleri hem bir beklenti hem de devletlerarası üst düzey bir plan dâhilinde yer almaktadır. İki ülke arasındaki swap anlaşmalarına ilişkin rakamların giderek yükseltilmesi de bu planlar dahilinde yürütülmektedir. Ayrıca savunma sanayiine yönelik ortaklıklar ve alım satım işlemlerinin Katar ve Türkiye arasında yoğun olarak sürdürüldüğü her iki ülkenin yetkili makamlarınca duyurulmaya devam etmektedir. Yetkili kaynaklardan yapılan açıklamalar doğrultusunda iki ülkenin birbirine güven esaslı ve giderek geliştirilen yoğun bir ekonomik ve birlikteliğin yanısıra stratejik ve diplomatik ortaklıkların da oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Türk firmalarının Katar'da ihtiyaç duyulan sektörel yatırımları hızlandırmaları ve bu pastanın payını en büyük şekliyle almaları açısından iki ülke arasında tesis edilen dostluk bağlarından faydalanmaları gerekmektedir. Özellikle pandemi süresince dünya çapında oluşan ekonomik çalkantılardan daha az etkilenmek isteyen Türk firmaları, dünya çapında kabuledilirlik için iyi bir pazara da grime fırsatını yakalamış bulunmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- AKKAYA, Gülşah Neslihan ve AL-RANTİSİ, Mahmut (2015), **Arap Baharı Sonrası Katar Dış Politikası ve Körfez Siyaseti**, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul.
- AKMAN, Çiğdem ve ERGÜN, Gülseren (2019), “Bağımsızlık Sonrası Katar’da Yaşanan Dönüşüm: Yönetimsel Yapı Üzerinden Bir İnceleme”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, S.54(3), ss.1078-1094.
- BÖLÜKBAŞI, Mehmet (2019), “Tarihsel Süreçte Katar Devletinin Ekonomik Gelişimi ve Uygulanan Ambargo”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.12(68), ss.323-331.
- DEİK - DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (2016),“Türkiye ile Katar Arasındaki İkili İşbirliği Hızla Gelişiyor”, **E-Haber**, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-turkiye-ile-katar-arasindaki-ikili-isbirligi-hizla-gelisiyor> (Erişim Tarihi: 15.06.2020).
- DEİK - DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (2017),**Katar Ülke Bülteni**, DEİK Yayını, Ankara.
- DEİK - DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU (2018), “Türkiye-Katar İş Konseyi”, **E-Haber**, <https://www.deik.org.tr/turkiye-ortadogu-ve-korfez-is-konseyleleri-turkiye-katar-is-konseyi> (Erişim Tarihi: 15.06.2020).
- DURŞUN, Davut (2005), “Ortadoğu Siyaseti Üzerine Notlar”, **Ortadoğu Yıllığı 2005** (Ed. Kemal İnat, Ali Balcı), Nobel Yayınları, Ankara, ss.311-332.
- ERMAĞAN, İsmail ve GÜMÜŞ, Burak (2014), “Katar Dış Politikası ve Arab Baharı”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.12(2), ss.300-320.
- HÜSEYNOVA, Tofige (2015), “Uluslararası İlişkilerde OPEC’in Petrol Politikası”,**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Yüksek Lisans Merkezi, Bakü (Azerbaycan).
- İNTEŞ GENÇ YÖNETİCİLER GRUBU (2018), **Katar Ülke Raporu**, İntes Yayını, Ankara.
- KURŞUN, Zekeriya (2002), “Katar”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.25, ss.29-31.
- KURŞUN, Zekeriya (2013), “Katar Emiri Şeyh Hamed İdareyi Neden Bıraktı?”,**Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği (ORDAF)**, <https://ordaf.org/katar-emiri-seyh-hamed-idareyi-birakti/> (Erişim Tarihi: 09.06.2020).
- KURŞUN, Zekeriya (2019), **Katar Devleti’nin Kurucusu Şeyh Kasım bin Muhammed Al Sani Döneminden Bugüne Türkiye – Katar İlişkileri**, Katar Üniversitesi İbn Haldun Araştırma Merkezi Yayını, Doha.
- OĞUZ, Turan (2019), **Türkiye’nin Önünde 3 Farklı Yol Var**, <https://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2821603-o-silahi-istediler-turkiyeden-katara-dev-satis/?detay=1> (Erişim Tarihi: 30.08.2020).
- TİRE TİCARET ODASI (2018), **2018 Yılı Ülke Raporu**, Tire Ticaret Odası Yayını, İzmir.
- TORBALI TİCARET ODASI (2019), **2019 Yılı TTO Katar Ülke Raporu**, Torbalı Ticaret Odası Yayını, İzmir.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2020), “*Electronic Visa Application System*”,**Türkiye - Katar Siyasi İlişkileri**, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-katar-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 15.06.2020).
- TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (2019), **TCMB ile Katar Merkez Bankası Arasında İmzalanan Swap Tadil Anlaşmasına İlişkin Basın Duyurusu**, T.C. Merkez Bankası Yayını, S.2019-46, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/c524ad65-e38f-4027-84c6-750c288e53c9/DUY2019-6.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c524ad65-e38f-4027-84c6-750c288e53c9-mWCO9X-> (Erişim Tarihi: 15.06.2020).
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ TİCARET BAKANLIĞI (2020), **Türkiye Cumhuriyeti İle Katar Devleti Arasında İmzalanan Ticaret Ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması Bilgi Notu**, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, <https://ticaret.gov.tr/data/5c3c4b4813b87620f0628cc4/KATARBilg%20Notu.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

- QNA (2013), **Katar'dan 23 milyar dolarlık askeri anlaşma**, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katardan-23-milyar-dolarlik-askeri-anlasma/171239> (Erişim Tarihi: 30.08.2020).
- YETİM, Mustafa (2013), “*Katar 2013*”, **Ortadoğu Yıllığı 2013** (Ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, ss.337-352.
- YILDIRIM, Hûda Nur (2018), “*Ortadoğuda Ülkeler Analizi*”, **Diplomatik Strateji**, <https://www.diplomatikstrateji.com/ortadogu-da-ulkeler-analizi/> (Erişim Tarihi: 01.06.2020).
- YILDIRIMOĞLU, Ufuk (2018), “*Uluslararası Ticaret, Türkiye - Katar İlişkileri ve Taşımacılık*”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-kupasinda-ilk-galibiyet-rus-ekonomisinden/1173555> (Erişim Tarihi: 31.08.2020).
- <https://www.cnnturk.com/spor/dunya-kupasi/dunya-kupasini-37-5-milyon-kisi-izledi> (Erişim Tarihi: 30.08.2020).
- <https://www.dunyaenerji.org.tr/bp-2020-dunya-enerji-raporu-ozeti/> (Erişim Tarihi: 31.08.2020).
- <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2020/05/21/merkezden-swap-hamlesi> (Erişim Tarihi: 18.06.2020).